

Publikace Jan Patočka: Texty k Chartě 77

Publikace vychází u příležitosti 50. výročí Charty 77 (1977–2027) a 50. výročí úmrtí Jana Patočky. Texty shromáždil a připravil Archiv Jana Patočky, z.s. a odpovědným redaktorem je Ivan Chvatík. Předmluvu napsal Petr Pithart.

V říjnu 2026 vydává nakladatelství Respekt Media a.s..

Ukázka z knihy:

K záležitostem Plastic People of the Universe a DG 307

(Prosinec 1976)

Dostojevskij napsal kdysi povídku o tom, jak jediný člověk z našeho hříšného světa, ze země bolesti, úzkosti a zápasů, přenesen na analogickou družici hvězdy Alfa Centauri, kde žijí lidé bezhříšní a blažení, nakazí celou planetu a přivede ji k tomu stavu, který vládl na Zemi v době, kdy ji opustil.¹

Snad by se dala však napsat také povídka opačného obsahu: podobným, utopisticky, futurologicky zázračným způsobem na jinou planetu (třeba v jiné galaxii) přenesená malá skupinka lidí se octne tváří v tvář obyvatelstvu velkého kosmického tělesa, kde právě zuří boj o výlučnou vládu nad ním. Společnost, která tu více méně převažovala nad ostatními, nebyla nikdy příliš zdravá, a už vůbec ne bez hříchu; proti ní povstala druhá, která ji ve zlobě hluboce překonala; a dala příležitost třetí, která dosud jen trpěla a neměla k hříchu příležitost, aby se postavila proti oběma, využila jejich zlého svědomí a ve jménu budoucího štěstí všech napáchala tolik zlého ve svých i cizích řadách, že to zůstalo pro svou neuvěřitelnost dlouho skryto; a aby to skryto zůstalo, přejmenovala dobré na zlé a zlé na dobré, svobodu na otroctví a zotročenost na svobodu, a provedla tisíce podobných změn v jazyce, aby se nikdo nevyznal v tom, co je, klam aby každý vsával takřka s tím obecným mateřským mlékem, kterým je jazyk. Lidé pak s nejlepším, horším a docela špatným svědomím přinášejí za obět sebe i druhé jakémusi bonum (malum?) futurum, a ne po jednotlivcích či po tuctech, nýbrž po milionech, po desítkách milionů. A nejsou to vždy oběti pro oko krvavé; kde se boj stal rutinou, krev pro oko již třeba neteče, ale lidem bylo vzato jako úplata za malichernosti, které jsou jim povoleny, všecko, proč žít, a podvádějí se tak o život, aniž to kdo ví.

Uprostřed této vřavy, tohoto zmatku, tohoto podvádění druhých i sebe, přistane skupina takových kosmonautů, kteří o těchto poměrech nemají tušení, kteří nedostali ze žádné strany ještě instruktáž, kteří mají své dvě zdravé ruce, správně fungující srdce a plíce a vládnou též dobrou dávkou té věci, o které veleduch jednou řekl, že je mezi lidmi nejlépe rozdělena. (*Discours de la méthode*:

---

¹ F. M. Dostojevskij, *Sen směšného člověka. Fantastická povídka*, přel. J. Tafel, in: *Setmělé obrazy*, vyd. K. Štingl, Praha 1971, str. 191-209; též in: *Deník spisovatele*, 2, duben 1877, Praha 1977, str. 137–155 (*Knihovna klasiků. Spisy F. M. Dostojevského*, 13). (Pozn. vyd.)

Le bon sens est la chose du monde la mieux partagée.)² A snad proto, snad i z jiného, hlubšího důvodu nejsou to prostáčky, žádní Candidové, kteří si nechají namluvit, že jsou občany nejlepšího z možných světů; zato dovedou slyšet to, co mluví v člověku beze slov.

Jak se budou tito lidé chovat v situaci, kdy celý okolní svět ve své konfuzi se bude snažit hrozbami, sliby, nutností pracovat za svůj chléb, za svou budoucnost, a možná i na své milé i jiné, získat je na svou stranu? Jsou to zatím lidé bez viny – kromě té všelidské viny konečnosti, nutnosti zaujmout pozici a ručit za ni. Obrácená situace vůči povídce Dostojevského – skupinka nevinných, kterou se celý svět, celá planeta snaží zatáhnout do své zlobné, ba často zločinné konfuze. Co udělají? Domnívám se: budou se snažit neupadnout do toho zmatku, nebudou se sami snažit ani v myšlenkách hrát tutéž hru, hru o planetu, o kosmické těleso; budou se starat o svůj vlastní život, za který, za jehož obsah, za jehož „vedení“ má každý nezadatelnou zodpovědnost, kterou cítí tím víc, čím ostřeji se na něho doléhá zvenčí. Svou duši, objevenou v tomto kontrastu, vyplní každý tím, co v prostotě ducha mu dělá radost, nepůsobící jiným újmu či bolest; že ti lidé přitom budou hlasití, aby k nim nedoléhal vnější zmatek, je nutný doprovod té věci, žádné naparování; ačkoli pocházím z jiné krajiny universa, povědí, jsem bytost lidská, až příliš lidská, a připomínám to rád sobě i těm z těch druhých, kteří nás lákají zdánlivou čocovicí, uvařenou z hlizen zbylých po ideálech.

Jak to dopadne? Námět zase pro Dostojevského – já sám se přiznám, že nevím. Jen tolik je jisté, že okolní svět má mezi svými prostředky jako jeden z nejsilnějších *zdání*, pomluvu, výrobu obrazů; má možnost ukázat je pravým opakem toho, čím jsou; pokryje je nánosem špíny, aby se jevíli, jak si to sám přeje; budou mu šířiteli mravních nákaz; stanou se morbidními zjevy. A s takovými pak pryč, před soud, do vazby a vězení, a pak jim narazit na hlavu Hádův čepec neviditelnosti – obklopit je mlčením, ignorovat jejich existenci, zakázat uvádět i jejich jména.

Že by výsledek byl přesto opačný výsledku Dostojevského povídky? Jakým kouzlem by k tomu muselo dojít? Ale na takové kouzlo je možná lidská bytost někde v hloubce přece zaměřena, přece v ně nepřestává věřit. Neboť jediná skutečná pomoc a péče o druhého je předstoupit a provést to, co musím, ať je to ve skrytu či vnějšně, ať o tom kdo ví či ne, sobě probuzenému svědomí snad nechat probouzet i svědomí jiných.

Co jiného je však mládež vůbec než host, který přichází z neznáma začít život znovu? Historie našich kosmonautů se může odehrát kdykoli kdekoli – nechceme vzbudit dojem, že by byli výjimkou. Začít znova znamená na prvním místě odmítat, odmítat zčásti nebo skoro úplně (*naprosto* to snad nikdo nedokáže). Jaký je opravdový postoj k této milosti, nám nevím odkud dané, že totiž život začíná vždy znovu? Že my starší, zabředlí do svých rutin a do svých perspektiv, již použitých a obnošených, máme možnost, ba nutnost revidovat se, přezkušovat se, prostě obnovovat se též – ne otrockou nápodobou, ne nadbíháním, ale dohovorem s něčím, co sami neprodukujeme. A co je větší radost než uvidět, že vždy znovu je na řadě boj proti ulehčování, proti pohodlí, nivelizaci, neupřímnosti k sobě i druhým, proti vemlouvání se do nepravdy a konfuze?

Nechceme mladým kosmonautům vzdávat samou chválu, chceme je rovněž varovat – ne před světem a druhými, ale před nimi samými. Jejich síla i jejich slabost je jedině v nich. Sami napíší, sami dopíší antipovídku k povídce Dostojevského. Kéž byla důstojná povídka!

---

² „zdravý rozum je věc ze všeho na světě nejlépe rozdělená“ – R. Descartes, *Discours de la méthode*, in: *Œuvres de Descartes*, 4, vyd. Ch. Adam a P. Tannery, Paris 1996, str. 1; česky: *Rozprava o metodě*, přel. V. Szathmáryová-Vlčková, doslov a pozn. J. Patočka, 3. vyd., Praha 1992, str. 7. (Pozn. vyd.)